

ZÜRKÂNÎ, Muhammed b. Abdülazîm

3. *Fi'l-Bida'ı ve mevkıfı'l-İslâm minhâ*. Ezher'in İlahiyat Fakültesi öğrencileri için hazırlanmış bir çalışmadır (Kahire 1362).
4. *Fi'd-da'ı ve'l-irşâd*. Zürkânî'nin ayrıca *el-Hidâyetü'l-İslâmiyye* dergisinde makaleleri ve *Sefînetü'l-ahbâr* dergisinde şiirleri yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân* (nşr. Fevâz Ahmed Zemerî), Beyrut 1415/1995, I, 10; II, 188, 193; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 210; Hâlid b. Osman Ali es-Sebt, *Kitâbü Menâhilü'l-İrfân li'z-Zürkânî: Dirâse ve takvîm*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dâru İbn Affân li'n-neşr ve't-tevzî'), I-II; http://www.almoajam.org/poet_details.php?id=6581.

MEHMET SUAT MERTOĞLU

ZÜRKÂNÎ,

Muhammed b. Abdülbâki

(محمد بن عبد الباقي الزرقاني)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Abdilbâki b. Yûsuf ez-Zürkânî
(ö. 1122/1710)

Mâlikî fakihî ve muhaddis.

1055'te (1645) Kahire'de doğdu ve orada yetişti. Aslen Aşağı Mısır'daki Menûfiye vilâyetinin Zürkân köyündendir. Babası Abdülbâki'den ve Nüreddin el-Üchûrî, Muhammed el-Bâbilî, Nüreddin eş-Şebrâ-mellisî, Muhammed b. Abdullah el-Haraşî gibi âlimlerden ders aldı. Babasından sonra en çok faydalandığı hocası kendisine müdlik yaptığı Şebrâmellisî'dir. Zürkânî'nin öğrenim için Kahire dışında bir yere gittiği bilinmemektedir. Eğitimi tamamlandıktan sonra babası gibi Ezher'de görev aldı ve hayatının sonuna kadar fıkıh ve hadis dersleri okuttu. Kaynaklarda hâfiz, müctehid, muhaddis, ilmiyle amel eden bir kişi olarak nitelendirilen Zürkânî'nin öğrencileri arasında Abdullah b. Muhammed eş-Şebrâvî, Muhammed b. Halîl el-Aclûnî, Muhammed Zeytûne et-Tûnisî, Muhammed b. Muhammed et-Tûnisî el-Büleydî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed es-Sekkât, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Mustafa es-Sabbâğ el-İskenderî, Muhammed b. Ahmed el-Aşmâvî sayılabilir. Zürkânî daha çok hadis ve siyer alanında eser vermiştir.

Eserleri. 1. *Şerhu'l-Muvaţta'* (*Ebhecü'l-mesâlik bi-şerhi Muvaţta'i'l-İmâm Mâlik*). *el-Muvaţta'*'ın önemli şerhlerinden biri olup birçok defa basılmıştır (nşr. Nasr el-Hûrî'nî, I-IV, Kahire 1279-80, 1310, 1320, 1325, 1355, 1399; nşr. İbrâhim Atve İvâz, I-V, Kahire 1381-82, 1389; I-IV, Beyrut 1398, 1407/1987, 1410/1990). Müellifin belirttiğine göre eser 1109-1112 yılları arasında kaleme

alınmıştır. İbn Hacer el-Askalânî'nin Buhârî şerhini örnek alan Zürkânî eserini eğitim amaçlı kullanılmak üzere orta hacimde yazmıştır. Müellifin zengin bir kaynakçaya dayandığı, V-VI. (XI-XII.) yüzyıl hadis şerhlerine ve Memlûkler döneminin hadis literatürüne vâkîf olduğu görülmektedir. Temel kaynakları arasında meşhur siyah ve sünenlerle musanneflerin yanı sıra Hatâbî'nin hadis şerhleri, İbn Abdülber en-Nemerî'nin *et-Temhîd*'i, İbn Battâl el-Kurtubî'nin Buhârî şerhi, Bâcî'nin *el-Müntekâ's*, Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin *el-Kâbes*'i ve Ârizatü'l-aḥvezi'si, Ahmed b. Ömer el-Kurtubî'nin *el-Mühim şerhu Şahihi Müslim*'i, Nevevî'nin *el-Minhâc*'i, İbn Hacer'in *Fethu'l-bârî'si*, Süyûtî'nin *el-Câmi'u's-şâgîr*'i ile Sünen-i Nesâ'î ve *el-Muvaţta'* gibi çeşitli eserler yer alır. Bunların yanı sıra dil ve garîbül-hadis kitaplarını, Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, Beyzâvî ve Fahreddin er-Râzî'nin tefsirlerini, Kâdî İyâz'ın *Ter-tübü'l-medârik*'ini, Şehâbeddin el-Karâfî'nin *el-Furûk* ve *ez-Zaḥîre*'sini, İbn Dakikûl'îd, Takıyyüddin es-Sübkî ve Tâceddin es-Sübkî'nin eserlerini, İbnü'l-Hâcib'in *el-Muḥtaşar*'ını ve diğer fıkıh usulü eserlerini kullandığı görülür. Öte yandan Muhammed Zekeriyâ Kandelevî'nin *Evcezü'l-mesâlik* adlı *el-Muvaţta'* şerhini kaleme alırken başvurduğu temel kaynaklar arasında Zürkânî'nin bu eseri de vardır. 2. *Muḥtaşarü'l-Makâşidü'l-ḥasene* (nşr. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ, Riyad 1401/1981, 1403/1983, 1416/1995; Beyrut 1983). Zürkânî, Sehâvî'nin halk arasında meşhur olan hadislerle ilgili eseri üzerine biri büyük, diğeri onun özeti şeklinde küçük hacimli iki ihtisar çalışması yapmıştır. Bazı kütüphane kayıtlarında *Hüsnü le'âli'd-dürer bi-icâzi'l-Muḥtaşar* adıyla da kaydedilen küçük hacimli ihtisar (Süleymaniye Ktp., Harput, nr. 127) basılmıştır, büyüğü hakkında ise bilgi bulunmamaktadır. Eserde farklı lafızlarla tekrarlanan rivayetlerden birini tercih eden Zürkânî, *el-Makâşidü'l-ḥasene*'de yer almayan bazı ilâveler yapmıştır. En önemli katkılarında biri de her rivayetin sıhhatine dair notlar eklemesidir. 3. *Şerhu'l-Manzûmeti'l-Beykûniyye fî muştalâhi'l-ḥadis* (Kahire 1305, 1310, 1324, 1349, 1368; Halep 1383; Beyrut 1405/1985, 1409/1989; nşr. Muhammed Emîn Ferşûh, Beyrut 1410/1990). Ömer b. Muhammed ed-Dimaşki el-Beykûnî'nin hadis usulüne dair otuz dört beyitlik eserinin şerhidir. Atıyyetullah b. Atıyye el-Üchûrî bu şerh üzerine bir hâşi-

ye yazmıştır (Kahire 1305, 1324, 1368). 4. *Şerhu'l-Mevâhibi'l-ledünniyye (İşrâku meşâbihi's-sireti'n-nebeviyye bi-mezci es-râri'l-Mevâhibi'l-ledünniyye)*. Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî'nin meşhur eserinin şerhi olup birçok defa basılmıştır (Bulak 1271, 1278, 1291; I-VIII, Kahire 1325-28; I-VIII, Beyrut 1393/1973; nşr. Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî, I-XII, Beyrut 1417/1996). Fas Alevî sultanı Mevlây Süleyman ile Şemseddin Muhammed b. Ahmed eş-Şevberî'nin bu esere birer hâşiye yazdığı kaydedilir (Abdullah Muhammed el-Habeşî, III, 1972; *İzâhu'l-meknûn*, II, 603). Zürkânî eserini 13 Cemâziyelevvel 1117'de (2 Eylül 1705) tamamladığını, henüz tamamlanmadan eserin meşhur olduğunu ve nüshalarının yayıldığını söyler. 5. *el-Ükûdü'l-cevheriyye li-ḥallî es'ileti'l-Mağribiyye: el-Es'iletü'l-muḥayyire ḥavle'd-dün-yâ ve'l-aḥîre* (nşr. Mustafa Âşûr, Kahire 1409, 1410). Zürkânî'ye manzum halde sorulan elli üç soruya verdiği cevaplardan oluşur. 6. *Risâle fi's-seb'a ellezîne yuzılluhümüllâh yevme'l-kıyâme yevme lâ zılle illâ zılluhü* (*Muḥtaşarü'l-Hişâli'l-müci-be li'z-zılâl*) (nşr. Nüreddin Şubed, Rabat 1430/2009). Şemseddin es-Sehâvî'nin *el-Hişâlü'l-mücibe li'z-zılâl* adlı eserinin bazı önemli ilâvelerle yapılmış ihtisarıdır (*Risâle fi's-seb'a*, neşredenin girişi, s. 32). Zürkânî ayrıca farklı rivayetlerde zikredilen doksan dört hasleti şiir halinde özetlemiştir (a.g.e., s. 79-81). 7. *Şerhu's-Sevâdî'l-a'zam*. Hakîm es-Semerkandî'nin akaidle ilgili eserinin şerhidir (Dârü'l-küttübi'l-Misriyye, nr. 363/1; bk. Abdullah Muhammed el-Habeşî, II, 1061). Zürkânî'nin bunların dışında hadislerle ilgili *Vüşûlü'l-emânî* adlı bir eserle küçük bir "sebet"inin bulunduğu nakledilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Abdülbâki ez-Zürkânî, *Risâle fi's-seb'a* (nşr. Nüreddin Şubed), Rabat 1430/2009, neşredenin girişi, s. 15-28, 32; Murâdî, *Silkü'd-dürer*, IV, 32-33; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıta'ü't-Tevfikîyye*, Kahire 1994, XI, 242; Serkîs, *Mu'cem*, I, 967; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, I, 317-318; Kehâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 383; Sezgin, *GAS*, I, 462; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 456-457; II, 778, 832; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 184; *İzâhu'l-meknûn*, II, 603; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-sâmil*, s. 99-100; M. Zekeriyâ el-Kandelevî, *Evcezü'l-mesâlik ilâ Muvaţta'i Mâlik* (nşr. Takıyyüddin en-Nedvî), Dimaşk 1424/2003, I, 122; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-şürûh ve'l-ḥavâşî*, Ebûzâbi 1425/2004, I, 506-507; II, 1061; III, 1791, 1972; M. Muranyî, *al-Zurkânî*, *Eİ²* (İng.), XI, 572; Hişâm Karise, "Zürkânî, Ebû 'Abdullah Muhammed b. 'Abdülbâki", *Mv.AU*, XI, 123-125.

TUNCAY BAŞOĞLU